

комплексность, названы составляющие этого умения, которые формируются в пределах изучения ряда дисциплин, схарактеризовано состояние и пути модернизации подготовки будущих учителей начальной школы к такому виду деятельности.

Ключевые слова: содержательно-технологическое обеспечение, мини-проекты по естествознанию, умение организовывать проектную работу учащихся.

Vasyutina T. The technological providing is rich in content of process forming for the future teachers of initial school of ability to organize project activity of students on natural history.

In the article basic attention is concentrated on the semantically technological providing of process of forming for the students of speciality "Primary education" of ability to organize project activity of students from natural history. His complexity is well-proven, the constituents of this ability, which are formed within the limits of study of row of disciplines, skharakterizovano state and ways of modernization of preparation of future teachers of initial school, are adopted to such type of activity.

Keywords: meaningful technological support, mini-projects in the natural sciences, the ability to organize project work students.

УДК 81'373.612:159.937.51]:316.722(100)

Веклич Ю. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ЧОРНИЙ КОЛІР У КУЛЬТУРАХ НАРОДІВ СВІТУ У КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНОГО УЧИТЕЛЯ

У статті розглянуто проблему збігу та розбіжності значення чорного кольору у культурах народів світу. Автор описує його етимологію, особливості кольоропозначення, використання значень, символів, асоціацій, у відповідності до культурологічних та соціолінгвістичних факторів.

Ключові слова: колір, етимологія, значення, символ, асоціація, збіжність, розбіжність, соціокультурна компетенція, міжкультурне спілкування.

Реалії сьогодення відображають лінгвістичну відносність кольорів у культурах народів світу, і явище це є проблематичним для розуміння. Використовуючи ті чи ті кольори у мові, ми повинні бути проінформовані щодо того, як наша аудиторія розглядає та які має судження відносно кольорів, і особливо це важливо у випадку їх використання, призначених для аудиторії іншої культури, ніж наша власна. Культурна основа кольоропозначення потужна й різноманітна, і якщо ми не розуміємо те, про що говоримо з їхньою допомогою, ми можемо зробити велику помилку. Відомо, що ті, хто вивчає іноземну мову недостатньо обізнані про труднощі сприйняття значення кольорів і можливості їхнього адекватного використання у міжкультурному спілкуванні. Сучасні стратегії університетської освіти визначають основним своїм завданням підготовку майбутніх учителів початкової школи до міжкультурного спілкування в різних сферах життєдіяльності сучасного глобалізованого суспільства: особистісній, професійній, освітній, публічній. Значної ваги у цьому руслі набуває дослідження збігу та розбіжностей значення кольорів у культурах народів світу, відповідність їх використання у різних сферах життєдіяльності суспільства на тому чи тому етапі розвитку суспільства, що сприяє формуванню соціокультурної компетенції як однієї із складових загальної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи – справжніх професіоналів та користувачів іноземної мови. Все вище зазначене і обумовлює

актуальність досліджуваної проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Аналіз останніх робіт науковців В. Г. Костомарова, Е. М. Верещагіна, Н. М. Болгаріної, С. У. Гончаренко тощо свідчить про важливість підготовки нової генерації учителів початкової школи, які володіють основами міжкультурного спілкування, але не мають достатніх знань, щоб встановлювати зв'язки між власною та іноземною культурою, взаємоузгоджувати дії з носієм відмінної культури.

Дослідження вчених-лінгвістів, заснованих на матеріалі різних мов, Н. М. Охрицької, І. О. Голубовської, С. Г. Тер-Мінасової, В. М. Войтович, Е. В. Рубанюк, Бенджаміна Уорфа, Маріо де Бортолі, Хесуса Марото, Діксі Аллана, Дженіфер Кирнін, Феліції Брату тощо, вказують на прояв великого інтересу до етимології, семантичної збіжності та розбіжності кольоропозначення. Проте не перестає цікавити проблема адекватного використання кольорів у культурах народів світу та їх впливу на психічний стан та поведінку людини, її соціальне положення.

Формування **мети статті** (постановка завдання). Наразі, у зв'язку з переходом на Європейський рівень надання освітніх послуг, вищі України модернізують зміст підготовки фахівця нового покоління, здатного до активного життя в умовах полілогу культур. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи у контексті сприйняття та інтерпретації чорного кольору у носіїв різних мов, що часто не співпадають, розглядаються нами як одне з найважливіших завдань вишів. З огляду на це, мета статті полягає у дослідженні різних аспектів чорного кольору у культурах народів світу та ефективності його використання у процесі формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи. Для досягнення мети ми повинні виконати завдання: дослідити етимологію назви кольору “чорний”; описати особливості його позначення, значень, асоціацій, символіки у культурах народів світу та використання у різних сферах життєдіяльності суспільства, що сприятиме ефективному формуванню соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи.

На протязі усіх часів народи світу зверталися до мови кольорів, щоб висловити свої думки, почуття, емоції тощо. Кольори є життєво важливим елементом співбесіди, на які люди, навіть не розуміючи, часто реагують на інтуїтивному рівні, і тому необхідно знати найменування кольорів, їхні відповідні значення, а також вміти адекватно їх вибирати та використовувати. Наприклад, в Америці у лікарнях одяг медсестер заспокійливих кольорів – блакитного або рожевого.

У межах різних культурних ареалів символічний аспект функціонування найменувань кольорів отримує специфічні національно-культурні конотації, пов'язані як із психологією сприйняття кольору тим чи тим етносом, так і з його історико-культурними традиціями. В різних мовах народів світу конотаційне значення залежить від структури самої мови та від рівня розвитку суспільства, тому що людина сприймає світ переважно через форми рідної мови, яка детермінує людські структури мислення й поведінки [2, с. 23]. Відповідно до національно-культурних конотацій, пов'язаних зі сприйманням, позначення кольорів веселки в різних мовах варіює. Наприклад, в українській мові існує сім найменувань кольорів, в англійській і німецькій мовах ми нараховуємо шість кольорів, а у мові ліберійського племені басса – два кольори [4, с. 122].

В кожній культурі значення однакового кольору може бути різним. Наприклад, у мові корінного населення маорі з Нової Зеландії розрізняють більше ніж 100 відтінків червоного кольору, а ескімоси, які проживають на території від Гренландії та Нунавута (Канада) до Аляски (США), розрізняють до 100 різних відтінків снігу відповідно до стану.

Крім того, символізм у позначенні кольорів в окремих культурах іноді не лише не збігається, а навіть часто має зовсім інше, протилежне значення. В європейській культурі,

наприклад, одне зі значень чорного кольору пов'язується з трауром, жалобою, в той час, коли білий асоціюється із життям і чистотою, чесністю, радістю, шлюбом тощо. У східних культурах, на противагу європейським, кольором оплакування і трауру визнано білий, а не чорний. Вчені пояснюють це тим, що за своєю природою він ніби поглинає, нейтралізує всі інші кольори й асоціюється з порожнечею, безтілесністю, крижаним мовчанням і навіть зі смертю [4, с. 123].

Розглянемо більш детально проблему нашого дослідження на прикладі чорного кольору у культурах країн світу.

Чорний колір. Назва кольору із значенням чорний походить від двох архаїчних латинських прикметників *āter* (чорний, тьмянний) і *niger* (блискавично чорний). Прикметники, які позначають “чорний” у романських мовах *negro* (исп.), *nero* (іт.), *noir* (фр.), походять від латинських слів *niger*, *nigra*, *nigrum*. У Англії кольоропозначення *black* походить від стародавньоанглійського слова *blæc* і стародавньої германської форми *blakkaz* – “спалений”, обидві форми зв'язані з стародавньою індоєвропейською формою *bhleg* – “горіти”. Німецька лексема *Schwarz* утворена від стародавньої верхньонімецької форми *swarz* і стародавньої германської форми *swartaz*, яка має стародавню індоєвропейську основу *swordo-* [3, с. 14]. У слов'янській культурі лексема чорний використовується з XI ст. і походить від стародавньої російської короткої форми чьрнь, яка проникла із стародавньої слов'янської лексеми *сьгпъ*.

Чорний колір, на відміну від білого, має більше негативних значень. Загалом він характеризує негативні ознаки предметів, явищ, людських якостей (похмурий, сумний, безрадісний, зловісний, підступний, злочинний, незаконний, наклепницький, помста, магія, депресія тощо). Чорний колір пов'язаний із відсутністю світла, темними злими силами. У часи середньовіччя в Європі існувала чорна магія – наведення хвороби, недолі тощо. Окултні обряди проводилися у темноті у чорному одязі. Як правило, чорний колір символізує нещастя, горе, траур, загибель. У стародавній Мексиці під час ритуального жертвоприношення жерці фарбували обличчя й руки у чорний колір. Чорні очі вважаються небезпечними, заздрісними. У чорний одяг одягнені зловісні персонажі, появу яких провіщає смерть. У християнській релігії чорний колір означає відчай, гріх, траур, сатанинський ритуал, темряву і пекло.

Відомий англійський етнолог Віктор Тернер стверджує, що чорний колір часто позначає смерть, темряву, сон, непритомність, несвідомий стан, тобто затьмарення, затемнення свідомості.

У позитивному сенсі чорний колір відображає чесноту, постійність, розсудливість і мудрість, чистоту, зобов'язання, відхилення (пропозиції), пам'ять, спогад, захист. Він може означати анонімність, глибину або стиль, але також може представляти печаль, каяття, гнів.

Вчені-лінгвісти вказують на те, що чорний колір може передавати такі значення як влада та сила, що викликають пошану. Він постійно в моді, загалом через те, що чорний колір візуально робить фігуру стрункішою. І хоча чорний колір в одязі часто вважається елегантним і стильним, він також може пригнічувати настрої оточуючих. А той, хто носить чорний одяг, часто здається навколишнім недружнім і навіть злим. Недаремно більшість лиходіїв у художніх та мультиплікаційних фільмах одягнені саме в чорний колір, як наприклад, Дракула. Чорні костюми можуть бути приголомшливі і люди, одягнені в них, здаються відчуженими, байдужими і, навіть злими. У християнській культурі чорний колір передбачає покору і тому священники носять чорний одяг (покоря Богу).

В європейській культурі чорний колір пов'язується як з негативним значенням: смерть, втрата, траур, жалоба, журба, сум, зло, розбрат, замішання, відверта непокора,

ігнорування, непривітність, прохолода (одяг на похоронах), так і з позитивним: заспокійливість, офіційність, елегантність, витонченість (одяг для офіційних заходів, одяг священників, вдовиць тощо).

У Великій Британії чорний колір означає траур, жалобу, смерть, а також гідність, що відображається в одязі британців. Цікаво, що у Лондоні таксі чорного кольору. В Іспанії і Португалії чорний колір символізує владу, смерть, благочестя, що асоціюються з коридою, католицькою вірою. В Італії чорний колір – символ смиренності, смерті, трауру, жалоби, і відповідна асоціація відстежується у похоронній процесії. У Венеції гондоли чорні (“Сравниваю гондолу с плавно качающееся колыбелью, в то время как ее верхняя кабинка представляется мне просторными похоронными носилками. Именно так! Мы же тем временем, словно по жизни, не задумываясь, качаемся и скользим по воде Большого канала”. “Венецианские эпиграммы”. И. В. Гете).

В азіатській культурі Китаю, Гонконгу, Тайваню чорний колір – це символ води, життя, стабільності, невідомого, молодих хлопців, і прояви цієї символіки використовуються у одязі та фарбах. У Таїланді він означає невдачу, нещастя, зло. У Південній Кореї символізує темряву, таємничість, траур, воду, що можна побачити в одязі. В Японії – це небуття, ніч, невідоме, таємничість, лють, що знайшли своє використання у електроніці та одязі. До XIX ст. у цій країні деякі жінки фарбували зуби у чорний колір, бо вважалося, що чорні зуби зроблять жінку вродливою. В Індії чорний колір означає відновлення рівноваги енергії чакр, лінь, лють, нетерпимість, що асоціюється з алкоголем, шудрою/недоторканою кастою). В іудаїзмі – це символ нещастя, невезіння, невдачі, зла. У аборигенів Австралії він позначає колір людей, урочисту церемонію з використанням охри.

У культурі Північної Америки (США, Канада) чорний колір багатозначний: смерть, зло, гріх, небуття, бізнес, повноліття, офіційність, сексуальність, шпигун, агент, і, в основному, використовується в одязі. Деякі американці вважають, що чорний є одним із найнезрозуміліших для них кольорів. На офіційному обіді чоловік з чорною краваткою та жінка у чорній сукні виглядають дуже офіційно й елегантно. Однак “погані хлопці” носять чорні капелюхи. Корінні американці вважали чорний колір хорошим тому, що він позначав колір землі, яка дає життя. Якщо ваш одяг чорний, це означає, що ви дисциплінована й вольова людина. Але це може також асоціюватися з тим, що ви вперті й негнучкі. Ви одягнені у чорне, якщо хочете стати непомітним. Чорний колір використовується також у одязі, щоб зробити сміливу заяву про свою таємничість і самоконтроль. Чорний одяг може сказати “Ви можете мене помітити, але не втручайтеся” [Dixie Allan]. Колір суботи – чорний.

Науковці вказують на те, що в африканській культурі існує зв’язок між чорним кольором і сексуальною привабливістю. У деяких африканських племенах жінки з дуже чорною шкірою високо цінуються як коханки, але не як дружини. Любовна пристрасть покрита темрявою і таємницею. Отже чорний колір може символізувати щось сокровенне і таке, чого прагнуть. Слід зауважити, що у арабів вираз “чорнота очей” означає кохану жінку, а “чорнота серця” – любов.

У посушливих районах Африки, де мало води, чорні хмари обіцяють родючість і достаток і мають позитивне, сприятливе значення. Духам-охоронцям, що посилають дощ, африканці, одягнені в чорне, приносять у жертву чорних биків, кіз, птахів тощо. На усьому африканському континенті чорний колір символізує вік, зрілість, мужність, тому можна побачити уподобання африканців до чорного одягу.

В українській культурі лексема “чорний” – символ темряви, затемнення, всіх сил зла, смерті, процесів гниття. Він однаково приховує і робить подібними Істину і Хибу, Красу і Потворність, Правду і Кривду. У темряві все темне – для чорного кольору немає між ними

відмінностей. Він є володарем темного й холодного “Лівого” світу. Тому його сторона світу – північ, пора року – зима, пора доби – ніч, напрям – вниз і вліво, через це й рухається в протилежну сторону від руху яскравого Сонця. Він ознака загибелі всього живого у цьому світі, бо все живе любить світло і прагне до нього, а чорна темрява ненавидить світло, тому постійно намагається знищити, поглинаючи його. Він асоціюється з кольором ночі, смерті, глибокого трауру й тяжкого горя, журби, чорних демонічних і підземних лихих сил, чорних богів української міфології: Чорнобога, Марі, Морока, Дива. [1]. Зло й чаклунство пов’язані з чорнотою ночі. Проте у спеку чорні хмари віщують дощ, спасіння. Тому в такі часи жерці одягали чорну свиту, а люди молилися громовержцю та приносили йому в жертву тварин чи птахів. У магічних замовляннях часто фігурують чорна курка, чорний ворон, чорна гадина, чорний вовк, чорний пес, чорний рак, чорний віл і т. інше. У любовній магії використовували чорну шовковицю. У Поліссі чорну стрічку прикріплювали до одяжі або хати, що служило знаком трауру. Дорога, якою татари зненацька нападали на західноукраїнські землі, підпалюючи хліби, грабуючи, беручи людей у полон називалася Чорним шляхом.

Підсумовуючи все вище зазначене, необхідно підкреслити, що колір, як прояв думок, ідей, почуттів, настроїв, стану, поведінки людей, створює підґрунтя для вивчення в соціолінгвістичному плані, а використання текстів, насичених значенням, символікою, асоціаціями пов’язаних з кольорами у культурі країн світу, в свою чергу, сприяє формуванню належної соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи, забезпечує їх активність та особисту зацікавленість у процесі знайомства з кольорами у культурах інших народів світу, сприяє вихованню толерантності до інших культур, манер поведінки, формує власне бачення світу та своє місце в ньому і, в решті решт, створює умови для ефективного підвищення їх професійної майстерності як майбутніх учителів початкової школи.

Однак, існує проблема відповідності текстів у підручниках з іноземної мови, мовний матеріал яких відображає значення кольорів у культурі народів світу, складених вітчизняними авторами, які не є носіями цієї мови.

З огляду на зазначене вище логічним видається перспективний напрямок: пошук автентичних текстів, мовний матеріал яких висвітлює значення кольорів та їхнє використання у культурі народів світу, подальше ознайомлення студентів зі значенням кольорів, які не були розглянуті у цій статті, а саме: жовтий, зелений, синій, коричневий, сірий, помаранчевий, рожевий і, нарешті, фіолетовий як найменший за рівнем використання у різних сферах життєдіяльності суспільства країн світу, з метою ефективного формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи у процесі їх професійної підготовки.

Використана література:

1. *Войтович В. М.* Українська міфологія. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.: іл.; Українська міфологія. – Вид. 3-є. – Рівне : Видавець В. Войтович, 2012. – 664 с.
2. *Голубовська І. О.* Етноспецифічні константи мовної свідомості : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15 / І. О. Голубовська. – К., 2004. – 38 с.
3. *Охрицкая Н. М.* Лингвокультурологический аспект многозначности цветоименований : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Н. М. Охрицкая. – Челябинск : Челябинский государственный университет, 2012. – 22 с.
4. *Рубанюк Э. В.* Цвет как лингвистический знак / Э. В. Рубанюк // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 82 – Т. 2 – С. 122-124.
5. *Тер-Минасова С. Г.* Язык и межкультурная коммуникация : учеб. пос. – М. : Слово / Slovo, 2000. – 624 с.
6. *Mario De Bortoli & Jesús Maroto.* Colors Across Cultures: Translating colours in Interactive Marketing Communications. <http://globalpropaganda.com/articles/TranslatingColours.pdf>

7. Deborah Swallow. Meaning of Colors Across Cultures. Cross-cultural Communication. Cross-cultural Differences. <http://www.deborahswallow.com/2010/02/20/meaning-of-colours-across-cultures/>

Веклич Ю. И. Значение цветов в культурах народов мира в контексте формирования социокультурной компетенции будущих учителей начальной школы.

В статье рассмотрена проблема совпадения и расхождения значения черного цвета в культурах народов мира. Автор описывает его этимологию, особенности обозначения, использование значений, символов, ассоциаций, в соответствии с культурологическими и социолингвистическими факторами.

Ключевые слова: цвет, этимология, значение, символ, ассоциация, схожесть, расхождение, социокультурная компетенция, межкультурное общение.

Veklich Julia. Meaning of black colour in the cultures of the peoples of the world in the context of the primary school teachers' social and cultural competence development.

The article deals with the problem of the black colour meaning convergence and divergence across world cultures. The author describes its etymology, colour designations peculiarities, the use of its meanings, symbols, association, in accordance with the cultural and sociolinguistic factors.

Keywords: colour, etymology, meaning, association, convergence, divergence, social and cultural competence, intercultural communication.

УДК [371.134.041+373 3].001.4(045)

*Гандабура О. В.
Хмельницький національний університет*

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ЗМІСТ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В статті розглядається результати експериментального дослідження формування мотивації професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів. Здійснено аналіз розробленої методики. Автор описує форми, методи та засоби, які застосовувалися для формування мотивації професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів.

Ключові слова: формування мотивації професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів.

На сучасному етапі розвитку освіти стає очевидним, що здійснення процесів модернізації освіти потребує актуалізації особистісного та професійного потенціалу педагогів. Саме звернення уваги на участь вчителя в самостійному, особистісно значимому процесі професійного розвитку стає механізмом реальних змін в педагогічній практиці.

Передусім це стосується вчителів початкових класів, від діяльності яких значною мірою залежатиме виховання зрілої, здорової, гармонійно розвинутої особистості. Сучасна професійна діяльність майбутнього вчителя початкових класів базується на його підготовці як високопрофесійного фахівця, який ознайомлений з сучасними світовими вимогами до навчально-виховного процесу школи першого ступеня, підготовлений до організації навчальної діяльності молодших школярів, їх підготовку до розв'язання завдань життєтворчості.

У педагогіці та психології вищої школи неперервно досліджується професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя початкових класів як компетентного,